
Україна та українці: Вічний пошук

Побачив світ другий, додатковий том, який увінчує унікальний проєкт «Енциклопедія історії України», що здійснює потужний колектив вітчизняних вчених-соціогуманітаріїв

[Ігор Сюдюков](#)

Як, можливо, знає читач, енциклопедією (з давньогрецької — «коло наук») називають системну, логічну й структуровану сукупність наукових знань з тієї чи іншої галузі. Більш вживане визначення: це — цикл книжок (є великі енциклопедії — понад 12 томів, малі — 7-12 томів, короткі — 4-6 томів та 1-3-томні, які йменуються «енциклопедичними словниками», або ж «довідниками»), де зібрані усі відомі на даний час достовірні знання з конкретних наук.

Зайве говорити, яку величезну роль мала, має і ще матиме енциклопедична справа. Це стосується практично всіх країн, і Україна тут не може бути винятком. Такі унікальні видання, як «Велика українська енциклопедія», «Енциклопедія сучасної України», «Енциклопедія українознавства» і, ясна річ, енциклопедичні проєкти з найрізноманітніших галузей наук (математика, медицина, хімія, літературознавство... тощо), є базовою системою координат, без якої не може відбуватися інтелектуальний розвиток України. Вітчизняні історики теж можуть пишатися тим, що здійснили фундаментальний науково-просвітницький проєкт — підготували й видали «Енциклопедію історії України» у 10 томах (2003 — 2013 рр.). Роботу над цим проєктом загальнонаціональної ваги було розпочато на рівні уряду та Президії НАН України ще 1997 року, а 2016 року величезний творчий колектив, що створював «Енциклопедію», відзначено Державною премією України в галузі науки і техніки.

Проте зараз хотілося привернути увагу читачів ось до якого факту. Редакційна рада «Енциклопедії» (у складі таких поважних фахівців, як Валерій Смолій, Станіслав Кульчицький, Геннадій Боряк, Владислав Верстюк, Лариса Якубова, Олександр Лисенко та багато інших) обґрунтовано, на наш погляд, дійшла висновку, що потрібен ще додатковий, спеціалізований, точніше, тематичний том, який був би узагальнюючим, синтетичним завершенням цілого унікального проєкту і у концентрованому вигляді подав би читачеві цілісний образ України в її базових категоріях — історія, розвиток державності, територія, народ, етапи духовного поступу — з погляду початку їх формування від найдавніших часів і аж до сьогодення. Реально було додатково підготовлено і видано двотомник; перший — обсягом 600 сторінок енциклопедичного шрифту й формату, другий, щойно виданий друком, — понад 850 сторінок. Про цей том у нас, власне, й піде мова.

Важливо, що цей «спеціалізований» двотомник, названий колективом авторів «Україна — Українці», тепер повністю побачив світ (про перший том «День» уже писав рік тому, див. № 28-29 за 2019 рік), і читач може ознайомитися з ним у розширеному (порівняно з первісним задумом) варіанті. Є всі підстави зробити висновок, що й окремо взятий другий тематичний том «Україна — Українці» як за своїм науковим змістом, так і за довідковим апаратом та бібліографічним оформленням (містить 363 статті, 742 ілюстрації, 68 карт із політичної та етнічної історії українців від кінця VII століття до н.е. — це часи появи на наших теренах першого відомого з письмових джерел народу — кіммерійців — і до 2013 року. Загальний обсяг тому — майже 850 сторінок енциклопедичного формату), заслуговує на докладну розмову. Зараз спробуємо викласти найбільш суттєві спостереження.

Том можна розділити на дві частини: власне узагальнений, систематизований виклад історії України з найдавніших часів до сьогодення (цей розділ займає 499 сторінок із загальних 850-ти), включаючи джерелознавчий (автор — Георгій Папакін), археологічно-джерелознавчий (Євген Синиця) та історіографічний (Олексій Ясь) нариси. Упорядником основного масиву розлогого тексту розділу з історії України, так би мовити, від «сивої давнини» й до початку «Майдану Гідності», включаючи короткий огляд подій 2014 — 2019 років, є знаний історик, автор і експерт «Дня» Кирило Галушко (його статті є, зокрема, у нашій книжці «Сила м'якого знака»). Авторам розділу «Україна незалежна» є В.Головко.

Обґрунтовуючи концептуальний підхід авторського колективу та редакційної колегії «Енциклопедії» до викладу курсу історії України в тому, який ми розглядаємо, Кирило Галушко пише: «З огляду на плюралістичний стан сучасної української історіографії в Україні неможлива «обов'язкова» чи «офіційна» версія історії. Існують чи можуть існувати різні версії того, що традиційно зветься історією України... Одні версії можуть мати «офіційно-рекомендаційний»

характер — наприклад, навчальна література для учнів середніх шкіл та абітурієнтів. Проте й вона передбачає наявність різних інтерпретацій, нормуючи лише перелік необхідних для включення подій, явищ та персоналій».

Проте, зазначає Кирило Галушко, «попри всі контексти фактологічним і фактографічним «кістяком» «Енциклопедії історії України» є історичний процес (події, явища та процеси минулого) на території сучасної Української держави від найдавніших часів до сучасності. Тому мета цього історичного нарису — узагальнити цей історичний матеріал та викласти відповідно до певних пріоритетів». Важливим, на думку Кирила Галушка, є, зокрема, те, що «оскільки історичний нарис має за змістом переважно суспільно-політичний характер, то за основу періодизації нарису взята політична. На відміну від інших критеріїв політична періодизація (за належністю території сучасної України до різних політичних утворень) спирається на здавна верифіковані ключові дати, доволі усталена, і її основні етапи не є предметом дискусій. Пріоритет у називанні чи визначенні періодів віддається політичним утворенням, що були створені населенням України».

Отже, саме таким підходом керувались автори цього історичного нарису, формуючи розділи тому (назвемо лише основні): «Доісторична доба», «Ранньоісторична доба», «Давньоруська держава та народи Степу: середина XIII ст.»; «Давньоруські землі та Золота Орда: середина XIII — кінець XIV ст.»; «Українські землі у XV — середині XVII ст.»; «Українська національна революція середини XVII ст.»; «Українська козацька держава у другій половині XVII — XVIII ст.»; «Українські землі у складі Російської та Габсбурзької імперій. 1772 — 1917»; «Українська революція 1917 — 1921»; «Радянська Україна. 1917 — 1939»; «Західна Україна. 1919 — 1939»; «Україна у другій світовій війні. 1939 — 1945»; «Україна у 1945 — 1989 роках» і, нарешті, «Україна незалежна. 1990 — 2019 рр.».

Окрім «України: нарис історії» (нагадаємо, що цей нарис містить 500 сторінок триколонкового енциклопедичного шрифту; про методологічні засади «Нарису» і можна, і треба дискутувати), майже половину тому відведено розділу «Україна — Українці. Абеткова частина». Власне, це декілька сотень статей про факти, події, визначні персоналії, історично цікаві видання (періодичні, книжки, національні декларації, українознавчі архіви тощо), об'єднаних за спільним принципом: всі вони, без винятку, розпочинаються зі слова «Україна», «Український» або ж із відповідних похідних. І читач, цілком можливо, просто здивується, скільки цікавої інформації, маловідомих фактів, нестандартних оцінок та думок він тут зустрине. Наведемо дуже стислі приклади лише найбільш змістовних дописів абеткової частини: «Українка Леся» (автор — С.Романов. Різнобічний огляд життя, світогляду, творчості й політичних переконань геніальної поетеси); «Українізації політика в УСРР» (автори — П. Бондарчук, В.

Даниленко. Глибокий аналіз мети, суті й внутрішньої суперечливості цієї політики); «Українізація доби визвольних змагань 1917 — 1921 рр.» (автор — В.Шевченко. Доволі серйозний і об'єктивний аналіз); «Українофобія» (автор — О. Музичко; читач зустріне в цьому історичному нарисі чимало гострих й слушних думок); «Українська Галицька Армія» (автор М. Литвин. Чесний і всеохопний виклад історії збройних формувань УГА); «Українська мова» (автор М. Мозер. Системний і структурний огляд її історії, боротьби за право на життя й розвиток, її здобутків.)... І це ми згадали лише декілька із сотень статей абеткової частини другого тому.

***

Василь Симоненко свого часу блискуче написав про невичерпаність нашої Батьківщини:

*«Україно, доки жити буду —
Доти відкриватиму тебе».*

Думається, що том «Україна — Українці» є чудовим доказом вічності, нескінченності й внутрішньої необхідності цих відкриттів та цих пошуків.

Ігор СЮНДЮКОВ, «День»